

Sosnowiec, dnia 08.12.2023 r.

WBM.033.267.2023

Pani Wanda Olko
Przewodnicząca Komisji Budżetowej
Rady Miejskiej
w Sosnowcu

W związku z omawianym na posiedzeniu Komisji Budżetowej w dniu 12.12.2023 r. tematem: „Szanse i zagrożenia finansowe miasta w latach 2023-2024” przedstawiam w załączeniu przygotowany materiał w tym zakresie.

Otrzymują:

- 1) Adresat
- 2) a/a

Samorząd terytorialny jest częścią sektora publicznego, którego podstawowym zadaniem jest zaspokajanie potrzeb publicznych poprzez świadczenie usług. Jednostki samorządu terytorialnego (JST) zdolne są wykonywać te zadania, tylko wtedy gdy wyposażone są w odpowiednie źródła finansowania i szeroki zakres samodzielności finansowej, na którą składa się samodzielność dochodowa, tzn. prawo JST do posiadania i kształtowania własnych dochodów oraz samodzielność wydatkowa, tzn. niezawisłość w zakresie realizacji zadań własnych.

Prawo to nie jest jednak bezwarunkowe. W zakresie działalności dochodowej uszczuplone zostały kompetencje władz samorządowych, które mają ograniczenia w zakresie kształtowania górnych stawek podatkowych, muszą również akceptować ulgi ustawowe i nie mogą w sposób dowolny ustalać opłat za usługi. Samodzielność dochodową ogranicza także fakt, że samorząd terytorialny nie może w sposób nieograniczony maksymalizować swoich dochodów.

Liczne kontrowersje budzi również adekwatność dochodów do zakresu realizowanych zadań. Jednostki samorządu terytorialnego otrzymują za mało środków finansowych na pełne pokrycie kosztów finansowania obligatoryjnych zadań bieżących: dotacje celowe nie są wystarczające na finansowanie zadań zleconych, część oświatowa subwencji ogólnej w JST nie pokrywa wydatków na wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń.

Ostatnie lata to trudny czas z niestabilną sytuacją finansową nie tylko dla podmiotów gospodarczych, ale także negatywnie wpływający na płynność finansową jednostek samorządu terytorialnego, w tym również na finanse gminy Sosnowiec.

Wpływ na tą sytuację miało i ma nadal wiele czynników poczynając od pandemii, a kończąc na wojnie w Ukrainie i obecnie trwającym konflikcie na Bliskim Wschodzie.

Pamiętać należy, że jednostkom samorządu terytorialnego potrzebne są środki na finansowanie inwestycji oraz modernizację majątku, dlatego część dochodów JST powinny stanowić dochody własne, którymi w Polsce są podatki i opłaty lokalne, dochody z majątku, a zwłaszcza udziały w PIT i CIT.

W miastach na prawach powiatu jeszcze w roku 2021 (ostatni rok kończący obowiązywanie sprawdzonego systemu dochodów JST) udziały z PIT były głównym źródłem występowania nadwyżki operacyjnej, która jest niezbędna do finansowania działalności inwestycyjnej. Zmiana przepisów w 2022 roku dotyczących dochodów własnych gmin, w tym także gminy Sosnowiec, w których najważniejszą zmianą są udziały JST w podatku dochodowym od osób fizycznych i prawnych, spowodowała że radykalnie zmniejszył się wpływ z tego zasadniczego dotąd źródła własnych dochodów bieżących gminy.

Zmniejszenie udziałów gmin w podatkach, wprowadzenie Rządowego Programu „Polski Ład” oraz stały wzrost kosztów wykonywania zadań publicznych spowodowany przede wszystkim wzrostem energii, rosnącą inflacją, wzrostem pensji minimalnej, podwyżkami w sferze budżetowej powoduje coraz większe negatywne skutki dla gminy i jej płynności finansowej.

Każdy planowany dodatkowy wydatek, jaki gmina Sosnowiec chciałaby ponieść jest wielkim obciążeniem dla budżetu w związku z pogłębiającym się w szybkim tempie deficytem operacyjnym. Przedłużająca się wysoka inflacja w odniesieniu do radykalnego zmniejszenia wpływów z PIT i CIT nasila wręcz kryzysowe zjawiska w gospodarce lokalnej i ogromne trudności z finansowaniem podstawowych usług publicznych, wykonywanych na rzecz mieszkańców.

Zmiany, które stanowią swego rodzaju szansę na poczucie stabilności i płynności finansowej Gminy upatruje się w przywróceniu znacznego udziału JST we wpływach z podatku PIT i CIT zgodnie z tezą, że „źródłem finansowania w pierwszej kolejności powinna być lokalna baza podatkowa, a więc zwiększone dochody własne w postaci dodatkowych udziałów we wpływach podatkowych”.

Najlepszym rozwiązaniem zatem byłaby rezygnacja z wprowadzonego „wskaźnikowego” sposobu ustalania udziałów, wprowadzenie zwrotu (nieodliczonego) podatku VAT od inwestycji publicznych JST i ich jednostek organizacyjnych oraz wyegzekwowanie od rządu zwiększenie subwencji na wynagrodzenia nauczycieli oraz pracowników administracji i obsługi. Wynagrodzenia w żadnym stopniu nie zależą od JST, a ciągłe zmiany dotyczące wynagrodzeń- wzrost płacy minimalnej nie są w pełni uwzględniane w kwotach przekazywanej gminom subwencji oświatowej. Luka finansowa w oświacie gwałtownie rośnie na co rozwiązaniem mogłoby być przejęcie przez budżet centralny finansowania wynagrodzeń wszystkich pracowników oświaty.

Niesprzyjająca sytuacja gospodarcza i znacząco podwyższona inflacja sprawiają, iż samorządy generalnie mierzą się z drastycznym i trwałym ograniczeniem dochodów własnych. Rodzi się jednak nadzieja na zmiany ustawowe w zakresie powrotu zasad obowiązujących przed 2021 rokiem, kiedy określone udziały w PIT i CIT wpływały do budżetu w realnej dla danego miasta wysokości. To umożliwiłoby samodzielne planowanie budżetu, samodzielne planowanie zadań realizowanych przez samorząd, czyli samodzielne zarządzanie.

Dotychczas dochody bieżące zostały znacząco ograniczone. Zrozumiałym jest, że dzieje się to z korzyścią dla podatników, ale rekompensaty płynące z rządu nie uzupełniły braku środków w pełnej wysokości.

Doceniając rolę rządowych transferów na zadania inwestycyjne z Programu Inwestycji Strategicznych Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych czy Rządowego Programu Odbudowy Zabytków trzeba pamiętać, że zadania te także wymagają udziału środków własnych.

Reasumując, niekompletny system rekompensat strat samorządów w PIT spowodować może w kolejnych latach pogłębianie ubytków w potencjale dochodowym miasta. Z uwagi na sytuację rynkową wszystkie samorządy doświadczyły również dynamicznego oprocentowania długu.

Biorąc pod uwagę ograniczony potencjał dochodowy, wyzwaniem – szczególnie w warunkach podwyższonej inflacji – będzie utrzymanie w 2024 roku założonego poziomu wydatków budżetowych.

Brak działań regulacyjnych naprawiających rozwiązania systemowe Polskiego Ładu w dłuższej perspektywie może powodować obniżenie płynności finansowej.